Що ж стосується розвідувальних органів, то їх коло закріплено у ст. 6 «Про розвідувальні органи в Україні» та вони реалізують свою діяльність у таких сферах:

– Служба зовнішньої розвідки України – у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній;

– розвідувальний орган Міністерства оборони України – у воєнній, воєнно-політичній, воєнно-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній;

– розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону – у сферах прикордонної та імміграційної політики, а також в інших сферах, що стосуються питань захисту державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні.

Що стосується боротьби з тероризмом, то негласну діяльність у цій сфері здійснюють:

– Служба безпеки України;

– Національна поліція;

– Міністерство оборони України;

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;

– Управління державної охорони України;

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику в сфері державної митної справи;

– Служба зовнішньої розвідки України.

4.6. Спеціально-технічне забезпечення протидії тероризму

Органи, які здійснюють негласну діяльність з метою розкриття терористичної діяльності, а також для збереження в таємниці факту та методів проведення негласної діяльності, застосовують спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, які

належать до категорії майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України*. Замовниками розроблення, виготовлення та придбання СТЗ в Україні можуть бути центральні органи виконавчої влади, розвідувальні органи, підрозділи яких провадять ОРД, міжнародні правоохоронні організації, спеціальні служби та правоохоронні органи іноземних держав[488].

Відповідно до п. 1.6 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення СТЗ для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі СТЗ для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації та Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов[489], СТЗ визначаються як технічні чи програмні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані, пристосовані) для негласного отримання інформації.

До таких засобів належать:

– СТЗ для негласного отримання та реєстрації аудіоінформації;

– СТЗ негласного візуального спостереження і фото-, теле- та відеодокументування;

---

* Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, затверджений Постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992 № 2471-XII (із змінами і доповненнями станом на 24.01.1995). *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 35. Ст. 517.

[488] Положення про порядок розроблення, виготовлення, реалізації та придбання спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27.10.2001 № 1450 (із змінами і доповненнями станом на 13.07.2016). *Офіційний вісник України.* 2004. № 28. Ч. 1. Ст. 1870.

[489] Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі спеціальними технічними засобами для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації та Порядок контролю за додержанням Ліцензійних умов: затверджені наказом Служби безпеки України від 31.01.2011 № 35. *Офіційний вісник України.* 2011. № 16. Ст. 703.

– СТЗ для негласного отримання, реєстрації інформації з телекомунікаційних мереж;

– СТЗ негласного контролю кореспонденції;

– СТЗ негласного обстеження предметів і документів;

– СТЗ негласного проникнення у приміщення, транспортні засоби та інші об'єкти, а також негласного обстеження приміщень транспортних засобів та інших об'єктів;

– СТЗ негласного контролю за переміщенням транспортних засобів та інших об'єктів;

– СТЗ негласного отримання (зміни, знищення) інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі.

Ознаками належності виробів до СТЗ, спільними для всіх груп є:

– мініатюрне виконання виробу в цілому або відокремленого модулю (наприклад, модулю датчика);

– конструктивне виконання виробів у вигляді безкорпусних мініатюрних модулів;

– використання під час проектування радіоелектронних виробів схемотехнічних або конструкторських рішень, спрямованих на протидію пошуковим радіоелектронним засобам.

Ознакою належності виробів до СТЗ також є їх конструктивне виконання у закамуфльованому вигляді або у вигляді, яке передбачає їх камуфлювання[490].

Перелік ознак СТЗ та орієнтовний перелік кодів УКТЗЕД, призначених для визначення належності товарів до СТЗ, містяться у контрольному списку товарів, наведеному в частині А3 розділу 5 «Спеціальні технічні засоби» Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки, який додається до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ[491].

---

[490] Оперативно-розшукова компаритівстика: монографія / О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай та ін. Харків: Золота миля, 2013. С. 92–93.

[491] Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 86 (із змінами і доповненнями станом на 10.09.2014). *Офіційний вісник України.* 2004. № 4. Ст. 167.

Традиційно сукупність спеціальних технічних засобів у науковій літературі прийнято позначати терміном «оперативна техніка».

Оперативна техніка – це система спеціально розроблених або запозичених з інших галузей технічних засобів і науково обґрунтованих прийомів їх правомірного (переважно негласного) використання для вирішення завдань кримінального провадження із врахуванням притаманних НСРД форм і методів.

Необхідність застосування технічних засобів при провадженні НСРД не викликає сумнівів. Застосування техніки економить сили і час, а деякі питання в негласній роботі без допомоги технічних засобів просто неможливо вирішувати. За їх допомогою отримують виключно достовірні відомості, оскільки ці засоби не схильні до властивого людині суб'єктивізму в сприйнятті інформації. Негласні фото- і відеозйомка, звукозапис та інші технічні заходи дають змогу прослідкувати процеси в динаміці, виокремити роль кожного фігуранта провадження, перевірити якість роботи негласних співробітників.

Часто з моменту початку розслідування злочину до його закінчення проходить тривалий час, що згодом утруднює відтворення свідками тих або інших епізодів, що мають значення для провадження. Крім того, працівникам оперативних підрозділів часто буває більш важливо встановити не якийсь окремий факт протиправної діяльності, а точно, в деталях з'ясувати і зафіксувати ті або інші дії чи події, що відбувалися в певний проміжок часу. Цілком очевидно, що для вирішення вказаних завдань застосування оперативної техніки є найбільш доцільним.

Засобами технічного забезпечення НСРД є такі технічні засоби отримання, накопичення і обробки інформації, які використовуються при їх здійсненні для негласного (зазвичай) отримання інформації про кримінальні правопорушення та осіб, що підозрюються у їх вчиненні.

Водночас засобами технічного забезпечення НСРД є не лише традиційно віднесені до оперативно-технічних засобів механічні пристрої, електронні прилади, хімічні речовини, оптичні й електронно-оптичні перетворювачі, а і комп'ютерні програми, що використовуються при проведенні НСРД і дають змогу непомітно

проникати в локальні комп'ютерні мережі, електронні інформаційні системи, експертні комп'ютерні програми аналітичних досліджень, проведення дактилоскопічних і фоноскопічних експертиз, складання фотороботів і розпізнавання образів. Усі ці «інтелектуальні продукти» не є технічними засобами в чистому вигляді, проте, повинні розглядатися як складова засобів оперативно-технічного забезпечення НСРД.

У науковій літературі є різноманітні підходи до класифікації оперативної техніки. Однією з найбільш поширених класифікацій є поділ оперативної техніки на такі види:

1) засоби акустичного контролю. Ця апаратура використовується для організації прихованого акустичного контролю – прослуховування та (або) фіксації мовних повідомлень, інших звуків, які мають оперативний інтерес. До складу цієї групи належать так звані лазерні системи, електронні стетоскопи, мікрофони з каналами зв'язку, вузьконаправлені мікрофони, а також пристрої фіксації акустичної інформації – диктофони, магнітофони тощо;

2) засоби візуального контролю. Вони призначені для прихованого візуального контролю – спостереження та (або) фіксації візуальної інформації в різних умовах освітленості, і в межах, і поза межами прямої видимості об'єкта спостереження. У цю групу технічних засобів входять оптико-механічні (біноклі, підзорні труби, монокуляри тощо) і електронно-оптичні прилади та системи спостереження (прилади нічного бачення, спеціальні телевізійні системи), а також апаратура фіксації візуальної інформації – фотокамери, цифрові камери, відеозаписувальна апаратура, відеопринтери;

3) засоби контролю повідомлень технічних каналів зв'язку, які дають змогу здійснювати приховане перехоплення і (або) фіксацію повідомлень, переданих за допомогою майже будь-яких технічних систем зв'язку (телефонних, телеграфних, факсимільних, пейджингових, систем стільникового радіотелефонного зв'язку тощо), і традиційно складають два класи пристроїв зняття інформації – з кабельних каналів зв'язку і з радіоканалів зв'язку;

4) засоби маркування та виявлення об'єктів. У загальному випадку за допомогою цих засобів вирішуються три основні завдання: ідентифікація або аутентифікація об'єктів за наявністю

чи характеристиками нанесеної мітки, визначення місця розташування об'єктів та створення умов ефективного слідоутворення. У НСРД переважно використовуються засоби маркування та виявлення об'єктів за допомогою спеціальних хімічних речовин, радіоізотопних, інфрачервоних і радіопередавальних міток;

5) пошукові прилади. Вони призначені для виявлення прихованих або загублених об'єктів, які мають оперативний інтерес. У цю групу технічних засобів включаються металошукачі, газоаналізатори, комплекти для хімічного експрес-аналізу наркотичних, вибухових речовин, тепловізори, ендоскопи, рентгенівські інтроскопи. Наприкінці XX ст. склад цієї групи значно розширився за рахунок різноманітних детекторів, зокрема локаторів нелінійності, за допомогою яких можна виявити будь-які приховані електронні прилади;

6) аналізатори фізіологічних стресів (поліграфи) дають змогу з певним ступенем ймовірності визначати емоційний стан людини і на цій основі – ступінь її відвертості при відповіді на поставлені запитання;

7) засоби оперативного зв'язку, які переважно використовуються для передачі команд, координації дій учасників тощо[492].

У ході розкриття терористичної діяльності широко застосовуються методи виявлення вибухових пристроїв і вибухових речовин, які можна поділити на два основні типи: прямі та непрямі.

Прямими методами є методи, що дають змогу надійно встановити наявність (або відсутність) у підозрілому предметі (об'єкті) вибухової речовини. Такі методи реалізуються шляхом використання газоаналізаторів і високоаналітичного обладнання, принципи роботи якого основані на досягненнях природничих наук – фізики, хімії (спектрофотометрія, газова хроматографія, ядерний квадрупольний резонанс). Для прямого пошуку вибухових речовин і вибухових пристроїв активно використовуються біодетектори (спеціально навчені собаки).

---

[492] Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. М.: ИНФРА-М, 2009. С. 398–399.

Не менш широко застосовуються непрямі методи пошуку. Про можливу присутність вибухонебезпечних пристроїв і субстанцій судять за непрямими ознаками за допомогою відповідних приладів: наявність металевих деталей корпусу, проводів, детонатора – металодетектори; характерні обриси виробів, проводів, детонатора – рентгенотелевізійні установки; наявність мікросхем, напівпровідникових приладів – нелінійні локатори.

У технічних можливостях виявлення вибухових речовин з-поміж низки сучасних аналітичних методів і приладів немає (і навряд чи може бути) універсального методу протидії терористичній загрозі. Різноманітними є і завдання пошуку, і знешкодження вибухонебезпечних об'єктів, тому вирішення проблеми безпеки громадян можливе тільки шляхом комплексного застосування декількох методів і приладів.

Більшість терактів відбувається із застосуванням тротилу або його сумішей, оскільки вони широко застосовуються у військовій справі для спорядження боєприпасів, а також у проведенні вибухових робіт цивільного призначення. Виявлення тротилу – обов'язковий етап спеціального навчання службових собак. Перевірку чутливості електронних детекторів і аналізаторів вибухових речовин тестують передусім на тротил і його сліди. Це пов'язано з тією обставиною, що на виробництві, при транспортуванні й зберіганні боєприпасів та інших об'єктів військового призначення, що містять вибухові речовини інших типів, ці об'єкти і речовини зазвичай знаходяться в безпосередній близькості з тротил-матеріалами і, отже, можуть бути забруднені мікрочастинками тринітротолуолу, а відтак мають відповідний «запах». У роботі газоаналітичних приладів виявлення вибухових речовин фактично копіюється принцип, реалізований при використанні собак, – виявлення об'єкта, що містить вибухову речовину, за наявністю в навколишньому просторі парів і/ або мікрочастинок цієї речовини[493].

Для проведення оперативних і пошукових заходів підрозділи поліції використовують рентгенотелевізійні комплекси

---

[493] Лобачева Г. К., Данияр В. К. Экспресс-обнаружение взрывчатых веществ в воздухе. *Вестник Волгогр. гос. ун-та. Серия 10. Иннов. деят.* 2015. № 4. С. 59–60.

«Шмель–240 ТВ», «Колібрі–150 ТВ», доглядові відеокомплекси «Шмель–В1», «Шмель–В2», «Шмель–3N», портативні металодетектори SPHINX BM–612, MD–3003 B1, GARNET SUPERWAND, PD140 C. E. I. A, сканери «Ватсон», комбіновані доглядові пристрої, пошукові радіометри тощо.

У боротьбі з «поштовим» тероризмом найбільш часто використовуються стаціонарні рентгенотелевізійні установки «Калан–2М», «Калан–4», портативні рентгенотелевізійні установки «Норка», настільні рентгенотелевізійні установки XR–PSCAN, які дають змогу оглядати і виявляти вибухові й інші потенційно небезпечні речовини в багажі, листах, бандеролях, контейнерах, у залишених сумках, пакетах тощо[494].

При виявленні знарядь злочину та інших предметів «подвійного» призначення можуть застосовуватися спеціальні технічні засоби. Наприклад, для розпізнавання вибухових речовин використовуються ручні детектори, які виявляють сліди вибухових речовин (зокрема, аналізатори парів вибухових речовин «Пілот–М», Е–3500 тощо), детектори годинникових механізмів «Анкер–4Е», «Анкер–Е», набори спреїв «Пошук–ХТ».

У зв'язку з поширенням недавніми роками пластикової вибухівки, яка фактично не має запаху, найбільш ефективним способом її виявлення, крім маркування, є пошук інших компонентів, які переважно застосовуються у вибухонебезпечних посилках, – батарей, детонаторів, проводів тощо[495].

Одним із надійних способів виявлення вибухових речовин є застосування службово-розшукових собак, здатних розпізнати ті чи інші предмети і речовини за їх запаховими слідами[496].

---

[494] Полежаев А. П., Савелий М. Ф. Терроризм и антитеррористические меры (организация, методы и средства). Вопросы и ответы. М.: Объединенная редакция МВД России, 2003. С. 115.

[495] Технічний додаток до Конвенції про маркування пластикових вибухових речовин з метою їх виявлення. Монреаль, 1 берез. 1991 р.

[496] Мовчан А. В. Застосування сучасних технологій для вирішення завдань оперативного розпізнання терористичних загроз. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 58.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..……5
Тема 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ. ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ……..……...7
1.1. Стан дослідження тероризму як суспільно небезпечного явища та напрямів протидії йому……...7
1.2. Зміст та обсяг поняття тероризму……38
1.3. Становлення та розвиток відповідальності за злочини терористичного характеру в кримінальному законодавстві……..65
1.4. Правові основи протидії тероризму на міжнародному рівні…….…….93
1.5. Запобігання тероризму в кримінальному законодавстві зарубіжних держав……..115
Питання для самоконтролю……..…133
Література до теми……..……...135
Тема 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ…...138
2.1. Система норм про злочини терористичного характеру в КК України…….……..138
2.2. Кримінально-правова характеристика злочинів терористичного характеру за КК України……..…160
2.3. Розмежування складів злочинів терористичного характеру з суміжними посяганнями……183
2.4. Система заходів кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію тероризму……202
2.4.1. «Кримінально-правовий вплив» та «заходи кримінально-правового характеру»: співвідношення понять……203
2.4.2. Класифікація заходів кримінально-правового характеру в науці кримінального права……..209
2.4.3. Основні заходи кримінально-правового характеру, передбачені КК України, за вчинення злочинів терористичного характеру……217
2.4.4. Інші заходи кримінально-правового характеру, які можуть застосовуватися за вчинення злочинів терористичного характеру……...227
2.4.5. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочинів терористичного характеру……235
2.5. Реалізація заходів кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію тероризму……246
2.5.1. Реалізація основних заходів кримінально-правового характеру щодо протидії тероризму……..…..248

2.5.2. Реалізація інших заходів кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію тероризму……..254
2.5.3. Реалізація звільнення від кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості……257
Питання для самоконтролю……..…260
Література до теми……..……...263

Тема 3. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРОРИЗМУ……..…267
3.1. Тероризм як вид злочинності: кримінологічний аналіз……..…..267
3.2. Кримінологічний портрет особи злочинця-терориста……284
3.3. Детермінанти злочинності терористичного характеру на сучасному етапі……...306
Питання для самоконтролю……..…320
Література до теми……..……...320

Тема 4. ПРОТИДІЯ ТЕРОРИЗМУ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕГЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ……...322
4.1. Суб'єкти, що здійснюють діяльність у сфері боротьби з тероризмом, та їх повноваження……322
4.2. Взаємодія суб'єктів боротьби з тероризмом……341
4.3. Принципи протидії тероризму……346
4.4. Протидія тероризму на тимчасово окупованих територіях…….350
4.5. Співвідношення оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності у сфері боротьби з тероризмом та підрозділи, які здійснюють цю діяльність…....369
4.6. Спеціально-технічне забезпечення протидії тероризму……..377
4.7. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні щодо злочинів терористичної спрямованості……...385
Питання для самоконтролю……..…390
Література до теми……..……...390

Тема 5. МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ……...393
5.1. Система наукових рекомендацій методики розслідування злочинів терористичного характеру. Криміналістична характеристика злочинів терористичного характеру. Криміналістична характеристика способів вчинення злочинів терористичного характеру……..……...393
5.2. Особливості тактики огляду місця події при розслідуванні злочинів терористичного характеру. Початковий етап розслідування злочинів терористичного характеру. Завершальний етап розслідування злочинів терористичного характеру……..……..410
Питання для самоконтролю……..…429
Література до теми……..……...429

УДК 343.326
О-64

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 24 грудня 2019 р. № 5)

Рецензенти:
***В. К. Грищук**, доктор юридичних наук, професор,
член Вищої ради правосуддя;*
***В. О. Навроцький**, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України;*
***О. К. Марін**, кандидат юридичних наук, доцент*

О-64 **Організаційно**-правові основи запобігання тероризму: підручник / Ю. О. Лісіцина, І. Р. Серкевич, Г. З. Яремко та ін.; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 432 с.

ISBN 978-617-511-306-6

Підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Організаційно-правові основи запобігання тероризму» в закладах вищої освіти. Відображено сучасний стан і перспективи розвитку запобігання тероризму в Україні.

Для курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та викладачів вишів і факультетів юридичної спрямованості усіх форм навчання. Може бути корисним для працівників судових і правоохоронних органів *(станом законодавства на 01 грудня 2019 року)*.

The textbook covers the main legal approaches and legislative aspects of counteraction to terrorist activity, the criminal legal and criminal procedural measures of combating terrorism, as well as criminological factors of occurrence of such a negative phenomenon, in particular, on the occupied territory of Ukraine. The possibility of counteracting the activities of terrorist organizations by means of criminal justice requires the coordination of actions of all law enforcement agencies.

УДК 343.326

© Броневицька О. М., Лісіцина Ю. О.,
Луцик В. В., Серкевич І. Р.,
Яремко Г. З. та ін., 2020
© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

ISBN 978-617-511-306-6

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Підручник

Львів
2020